

Walther Sallaberger: *Das Gilgamesch-Epos : Mythos, Werk und Tradition*

С. Н. Beck, München 2013.

128 стр. ; 18 cm

ISBN: 978–3406562433

Еп о Гилгамешу: мит, дело и предање

„Еп о Гилгамешу“ нема само посебно место међу делима древне оријенталне књижевности, већ и у целокупној светској књижевности. Валтер Залабергер, аутор компактне студије *Еп о Гилгамешу : мит, дело и предање (Das Gilgamesch-Epos : Mythos, Werk und Tradition, С. Н. Beck, München 2013)*, редовни професор асириологије на Универзитету Лудвига Максимилијана у Минхену, подухватио се задатка да на примеру Епа о Гилгамешу напише увод у књижевност и културу Месопотамије. При томе је аутору пре стало до описа основа и посебности древних оријенталних писама, но до текстуално иманентног тумачења епа о Гилгамешу или исцрпног дискутовања о њему.

Бављење овим епом отпочело је након тога што је енглески асириолог и археолог Џорџ Смит 1872. године у граду Ниниви пронашао у рушевинама 612. г. пре Христа разваљене палате асирског краља Асурбанипала (Aššur-bāni-apli, 668–627 пре Христа) једну глинену плочу са епом исписаним клинастим писмом на старовави-

лонско-акадском језику. Потом је пронађено још једанаест глиених плоча и других фрагмената на варијантама са хетитским и хуритским елементима. О чему је реч у Епу о Гилгамешу?

Спектар литерарних мотива у овом најстаријем сачуваном спису светске књижевности су власт и њена злоупотреба, пријатељство и потрага за вечним животом као и безуспешност људског стремљења пред неумитном фактичношћу смрти. Још прегнантније изражено – лајтмотив овога епа је тема смрти. Краљ Урука, Гилгамеш, једном трећином људске и два трећина божанске природе, изгубио је најбољег пријатеља, Енкидуа, који умире после силног заједничког војевања и легендарних победа. Гилгамеш је, пре но што је срео Енкидуа, био суров и омражен тиранин. Сви поданици су трпели његову дивљу самовољу и злостављање, нарочито жене којима се насилно наслађивао по неписаном *ius primae noctis*. Но хуманизација, односно преображај из архаичног варварства у цивилизовано опхођење оствариће

се кроз пријатељство. Гилгамеш ће се очовечити и уљудити. Потом ће Енкиду отићи у подземни свет. Тужан због губитка пријатеља и у стрепњи за сопствену будућност, Гилгамеш јури степама. На крају, кад љубав у њему надјача смрт, одлази код Утнапиштима, човека који је преживео потоп, и који живи на острву блажене вечности, односно бесмртности. Ту добије трав(к)у бесмртности, коју би човекољубиво желео да подели са остатком човечанства, јер Гилгамеш није више негдашњи окрутни деспот, него љубављу преображени сабрат свих људи, односно узорни филантроп.

Утнапиштим ставља Гилгамеша на испит: шест дана и седам ноћи овај не сме заспати. Но преморени Гилгамеш одмах заспи, показавши да није кадар ни да сан надјача а камо ли да победи смрт. Док се Гилгамеш купао, змија му украде трав(к)у бесмртности – на овом месту је паралела са змијом из Књиге Постања сасвим очигледна. Вративши се у свет људи, краљ Урука се не може смирити, већ хита у земљу мртвих да се сретне са Енкидуом. А кад се сретну, душа пријатељева му саопштава да, кад би Гилгамеш знао какви су закони на снази у свету сени, сео би и заплакао.

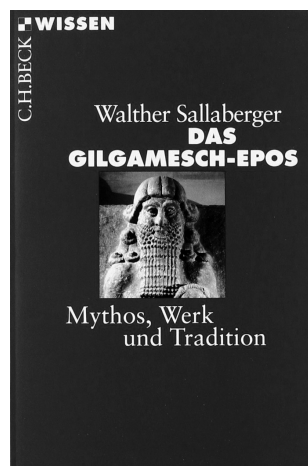
Чини се да су епови о историји пријатељства и љубави, величини и смрти били *loci communes* у културним језицима Оријента. Еп је најпре био негован и пре-

ношен у усменој традицији, те је, као и Хомерови епови, био део литерарног канона. Као што су и Хомерови епови почетак писане историје Грка, тако је и еп о Гилгамешу, великом краљу Урука, за Сумерце, Вавилонце и Асирце почетак њиховог литерарног предања и тиме уједно и вавилонски национални еп. Многи пак овај еп сматрају медитацијом о смрти у форми трагедије.

Има тумача који Еп о Гилгамешу виде као дериват мита о сунцу, у специјалној форми мита о диоскури-ма (сунцу и месецу). Веома је распрострањена теза о 12 таблица

као 12 кругова зодијака, односно 12 позиција сунца у току циклуса од 12 месеци у години. Тема о Гилгамешу је очито у многим древним културама присутна као астрално-митолошки мотив. Паралела са Хомером је исцрпно испитивана. Тако више тумача виде да су првих седам таблица „Епа о Гилгамешу“ структурално аналогни са „Илијадом“ и пет последњих таблица са „Одисејом“.

Залебергер у првом поглављу најпре сажето описује теме дванаест таблица у новом преводу који

је сачињен по узору на акрибично енглеско издање које је припремио Е. Р. Џорџ (Andrew R. George, *The Babylonian Gilgamesh Epic : Introduction, Critical Edition and Cuneiform Texts* [2 vols. ; Oxford : Oxford University Press 2003] и које се, иако то није, незванично сматра за *editio princeps*. Изгледа да је богатство фрагмената и варијанти у том издању парадигматично за сва даља изучавања овог епа.

Друго поглавље је посвећено расветљавању основних појмова, као и аспектима културног контекста и религије. Појмови као што су „Месопотамија“, „клинасто писмо“, „сумерски“, „акадески“ детаљно су објашњени, а Гилгамешови назори и појединачне епизоде епа доведене у међусобни фабулативни однос. „Град“ као центар месопотамске културе и друштва биће сучељен са „степом“ која, иако место посебне чистоте, представља изазов и опреку цивилизованом животу, као и „брдовити предели“ који су због својих штедрних природних богатстава били циљ свих месопотамских владалаца. У овом поглављу су осветљени и поједини аспекти космологије епа. У одсеку „свет богова“ Залабергер описује најзначајнија божанства месопотамског пантеона, између осталих Ану, Енил, Еа или женско божанство које се појављује под различитим именима Белетил, Аруру, Мамитум, Иштар/Инана, Шмаш/Уту, Син/Нана.

У трећем поглављу краљ Гилгамеш је осветљен и као литерарна и као историјска фигура. „Еп не описује перфектног јунака, већ у оштрим контрастима човека са посебним способностима и великим манама, који побеђује али и пати.“ Етимолошка анализа имена показује да је у академској форми име Gilgameš/s потиче из сумерског (Pa)bilgames што значи „предак по очевој линији и млади јунак“. Што се аутентичних историографских извора тиче, ту је аутор скептичан, те вели да се не може доказати да је Гилгамеш доиста био историјски краљ.

У четвртном поглављу аутор испитује дугу традицију сумерских и академских приповедака о Гилгамешу које су се формирале у етапама. Прва етапа је била обједињење митског наратива, друга његово проширење и трећа преиначење смисла.

У петом поглављу Залабергер извештава о ауторима, распрострањеној школи копишта и преписивача у сумерској књижевности као и питањима њеног канона.

У шестом поглављу Залабергер нуди литерарну карактеризацију текста епа. Што се жанровске категоризације „еп“ тиче, ту је он принципијелно сагласан. У кратким одељцима ће бити речи и о односу приповедача и слушаоца, као и о сликовитости језика овога епа.

У седмом поглављу ће Залабергер ставити у фокус тему „Човек у епу о Гилгамешу“, полазећи од целокупног контекста месопотамске културе. Јунак Гилгамеш ће бити осветљен са једне стране у односу на своју мајку Нинсун, с друге у односу на свог пријатеља Енкидуа. Залабергер види у Гилгамешу прототип нежењеног младог човека, адолесцента у фази између детињства и оснивања сопствене породице. У овом поглављу ће бити речи и о пракси

сахрањивања и култу мртвих у месопотамској култури.

У последњем, осмом поглављу говори се о рецепцији епа у књижевности древног Оријента.

Свеукупно узевши, ова темељна студија не нуди само јасан увид у садржај и структуралне особености једног од најзначајнијих споменика светске књижевности, већ и сажет увод у најбитније аспекте књижевности и историје културе Месопотамије.

Зоран Андрић

Werner Dahlheim: *Die Welt zur Zeit Jesu*

С. Н. Beck Verlag, München 2013.

492 стр. ; 22 cm

ISBN: 978-3-406-65177-9

Човечанство у Исусово доба

Мору без обала које чини биографско-монографска књижевност о животу Спаситеља тешко је додати ишта сувисло, те су подухвати такве врсте често налик „ношењу сова у Атину“. Но Вернер Далхајм, аутор ове књиге (*Die Welt zur Zeit Jesu*, С. Н. Beck Verlag, München 2013), почасни професор старе историје у Берлину који је у свом фаху стекао ловорике изучавањима античке историографије – његова књига о римском цару Августу је постала интернационално стандардно дело – подухватио се не само да пише о Спаситељу, већ и о њего-

вом историјском окружењу, епохи многоструких прелома и радикалних преображаја, не плашивши се оштрих хридина редувантности. Далхајм чита изворе критички, имајући вазда у виду и увек укључујући најновију литературу о питањима о којима расправља.

Јудејска секта ће постати државна религија

Вернер Далхајм у својој књизи *in brevi* паралелно приказује и историју Римског царства и развој хришћанства. Пред нама је значајно дело које је са напетост